

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ СЛІДЧО-ОПЕРАТИВНОЇ ГРУПИ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

У статті досліджено законодавчу ініціативу щодо вироблення алгоритму взаємодії слідчих та оперативних підрозділів на початку досудового розслідування, висловлено пропозиції щодо вдосконалення норм, які регулюють окремі організаційні та процесуальні питання діяльності слідчо-оперативної групи під час досудового розслідування кримінальних правопорушень.

Ключові слова: *слідчий, оперативні підрозділи, слідчо-оперативна група, кримінальне правопорушення, взаємодія, кримінальне провадження.*

Завданнями кримінального провадження є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування й судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура (ст. 2 КПК України) [3]. У забезпеченні виконання цих завдань слідчі та оперативні підрозділи відіграють важливу роль, оскільки успішне виявлення й розслідування злочинів багато в чому залежить від правильної організації взаємодії зазначених органів.

Деякі питання щодо практики боротьби зі злочинністю в контексті взаємодії слідчого з оперативними підрозділами, а також збору інформації про особу, що вчинила злочин, знайшли своє відображення в працях В.П. Бахіна, Є.І. Зуєва, А.В. Іщенко, В.О. Коновалової, В.С. Кузьмічова, В.Г. Лукашевича, В.О. Образцова, Б.В. Романюка, О.Р. Россинської, В.М. Тертишника, В.Ю. Шепітька та ін.

Складність і багатоаспектність проблем взаємодії слідчого з оперативними співробітниками у складі слідчо-оперативної групи (СОГ) та збір інформації про особу, що вчинила злочин, практична доцільність їх спільної діяльності зумовлюють необхідність дослідження цієї проблематики в межах статті.

У разі надходження повідомлень про факти насильницької смерті людини чи

підозри на таку або встановлення таких фактів під час попереднього огляду трупа людини за місцем її проживання на місці події негайно виїжджає СОГ на чолі зі слідчим, за участю судово-медичного експерта або лікаря, якщо вчасно неможливо залучити судово-медичного експерта, а також інших необхідних спеціалістів [5].

Для швидкого та повного розслідування тяжких, особливо тяжких злочинів, а також кримінальних правопорушень, які викликали значний суспільний резонанс, утворюється СОГ (п. 4.1 наказу № 700-12) [2].

Утворення СОГ здійснюється за наказом начальника територіального органу внутрішніх справ, погодженого з першим заступником – начальником слідчого підрозділу. При цьому керівником СОГ є слідчий, який визначений керівником підрозділу досудового розслідування здійснювати провадження кримінального правопорушення (п. 4.2 наказу № 700-12) [2].

До складу СОГ, як правило, включаються працівники, які брали участь в огляді місця події. У разі потреби залучаються дільничні інспектори міліції, на території обслуговування яких учинено кримінальне правопорушення, співробітники інших органів та підрозділів внутрішніх справ, яким слідчий у порядку ст. 40 КПК України надає доручення.

У разі, якщо в заяві, повідомленні, усупереч вимогам ч. 5 ст. 214 КПК України, не наведено достатньої інформації про вчинене кримінальне правопорушення, то для її встановлення відповідно до п. 2.2 Положення про порядок ведення ЄРДР впродовж 7 днів проводяться дії, спрямовані на встановлення ознак заявленого кримінального правопорушення. Зокрема, передбачено:

- направлення вимоги до установ, підприємств, організацій про надання документів або відповідних даних;

- відібрання пояснень відповідно до ч. 8 ст. 95 КПК України, які не мають доказового значення, але виконують інформативну функцію, що дає змогу слідчому скласти уявлення про ситуацію, яка мала місце в минулому;
- проводити інші процесуальні дії, передбачені ст. 11 Закону України “Про міліцію”, ст. 8 Закону України “Про ОРД”, ст. 12 Закону України “Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю” тощо [4].

Наприклад, у разі повідомлення про зловживання службовим становищем прокурором у будь-якому вигляді від заявника інформація вноситься до ЄРДР, впродовж 7 днів проводяться зазначені дії на підтвердження наданої інформації. Наприклад, отримання рішення апеляційного суду про те, що рішення суду першої інстанції залишено без змін, тобто визнано законним.

Відповідно до Інструкції МВС № 940 “Про оперативне інформування в органах і підрозділах внутрішніх справ, внутрішніх військах та навчальних закладах МВС України”, при надходженні заяви, повідомлення про кримінальне правопорушення та іншу надзвичайну подію черговий з’ясовує характер і обставини того, що сталося, забезпечує направлення на місце події слідчо-оперативної групи та інших нарядів і водночас доповідає про подію керівнику органу досудового розслідування, начальнику та відповідальному по ОВС, а в окремих випадках – до чергової частини вищого ОВС [7].

Слідчий, який перебуває в складі СОГ, або керівник органу досудового розслідування для належного оперативного інформування чергової частини вищого ОВС про кримінальні правопорушення та інші надзвичайні події, що подаються до МВС, ГУМВС, УМВС, інформують з місця події чергову частину про попередню правову кваліфікацію правопорушення або події, зазначаючи статтю КК України, час та дату.

У разі вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів, насамперед, вбивств, розбоїв, збройних нападів тощо начальник МРЛО або особа, яка виконує його обов’язки, особисто виїжджає на місце події для організації встановлення та затримання осіб, які їх вчинили, та своєчасного подання до ГУМВС, УМВС, об’єктивних відомостей. В усіх інших випадках вчинення кримінальних правопорушень та інших надзвичайних подій на місце події виїжджає відповідальний по МРЛО. Прибувши на місце події, старший СОГ чи наряду міліції негайно інформують чергового ОВС про фактичні обставини кримінального правопорушення чи іншої надзвичайної події. У випадках виникнення подій, які мають тривалий характер, черговий інформується про їх роз-

виток через кожну годину (у разі ускладнення негайно).

Згідно з інформацією, отриманою з місця події (телефоном або після повернення СОГ, з урахуванням необхідності дотримання строків оперативного інформування), начальник ОВС за погодженням з керівником органу досудового розслідування визначає головний структурний підрозділ, а в разі потреби й інші служби, на які покладає контроль за встановленням і затриманням осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, розвитком ситуації та ліквідацією її наслідків [7].

Невідкладною слідчою (розшуковою) дією, яка може бути проведена до внесення відомостей до ЄРДР, є огляд місця події. Зрозуміло, що такий огляд проводиться до внесення відомостей до ЄРДР у виключних випадках, коли потрібно негайно сконцентрувати всі наявні сили та засоби на проведенні цієї важливої слідчої (розшукової) дії, від результатів якої в подальшому багато в чому залежить хід досудового розслідування в цілому. Взаємодія з оперативними працівниками в цьому разі для слідчого є необхідною умовою якісного проведення огляду та отримання потрібної інформації, яка може бути використана для висунення слідчих версій, планування подальшого розслідування тощо.

На сьогодні робота СОГ на місці події являє собою комплексний захід правоохоронних органів, що поєднує в межах погодженої діяльності ряду суб’єктів і процесуальну дію (огляд), і частину оперативно-розшукового заходу (обстеження). У криміналістичній літературі такий підхід визнавали не всі автори. Так, професор А.Н. Васильєв перетворення огляду місця події зі слідчої дії на “комплекс слідчих і пошукових заходів” називав неправильним із процесуальної точки зору (нібито закон не знає такого “комплексу”) і неприйнятним з тактичного боку [1, с. 8].

У ході проведення огляду слідчий має право вимагати від співробітників оперативного підрозділу всебічного сприяння. Це, до речі, можна сказати й про проведення інших слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій. Коло осіб, яких необхідно задіяти для цього, визначається слідчим.

Діяльність слідчо-оперативної групи здійснюється на підставі планів проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, у яких відображаються версії учинення кримінального правопорушення, конкретні виконавці та терміни виконання.

При цьому оперативне супроводження досудового розслідування забезпечується з моменту створення СОГ і до ухвалення судом вироку або постановлення ухвали, які

Право та державне управління

набрали законної сили, а також у разі закриття кримінального провадження.

Оперативні працівники, включені до складу СОГ, повинні щотижнево інформувати слідчого – керівника СОГ про стан виконання наданих письмових доручень та запланованих заходів, а на його вимогу надають документи, що підтверджують обсяги проведеної ними роботи [7].

Інструкцією МВС № 940 визначено, що результати роботи СОГ з виявлення осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, щомісяця розглядаються на оперативних нарадах при начальникові слідчого підрозділу в присутності начальника територіального органу внутрішніх справ та керівників його структурних підрозділів, а стан досудового розслідування кримінальних проваджень, які викликали значний суспільний резонанс, – щотижнево.

Незважаючи на джерело надходження інформації, на основі якої починається досудове розслідування, слідчий, котрий здійснює провадження, має право надати доручення працівникам інших підрозділів для провадження як окремої слідчої (розшукової) або негласної слідчої (розшукової) дії, так і цілого комплексу таких дій. Під час виконання доручення слідчого працівник-виконавець набуває повноважень слідчого (ч. 2, 3 ст. 41 КПК України).

Під час досудового розслідування кримінальних правопорушень слідчий надає відповідним оперативним підрозділам внутрішніх справ, а в разі створення СОГ – конкретним співробітникам оперативного підрозділу, включеним до її складу, письмові доручення про проведення слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій. Вони мають бути конкретизованими та із зазначенням встановленого строку їх виконання.

Доручення слідчого щодо проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій є обов'язковими для виконання оперативним підрозділом. Вони повинні бути зареєстрованими в канцелярії територіального органу внутрішніх справ та передаватися в порядку, передбаченому Інструкцією про організацію діловодства в системі МВС України.

У дорученнях подають найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер; короткий виклад фактичних обставин кримінального правопорушення; перелік слідчих (розшукових) дій чи негласних слідчих (розшукових) дій, які потрібно виконати; інші відомості, які необхідні для виконання цих дій [7].

Слід також зауважити, що співробітники оперативних підрозділів не мають права здійснювати процесуальні дії в кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотанням до слідчого судді чи прокурора. Термін виконання до-

ручень слідчих не повинен перевищувати встановленого в них строку. У разі неможливості своєчасного виконання доручення продовження строку його виконання письмово погоджується начальником оперативного підрозділу з начальником слідчого підрозділу. Матеріали про виконання доручень слідчих направляються до слідчого підрозділу разом із супровідним листом за підписом начальника територіального органу внутрішніх справ, який реєструється в канцелярії органу внутрішніх справ.

Не слід також недооцінювати інших суб'єктів, діяльність яких спрямована на забезпечення успішної діяльності слідчих та оперативних підрозділів. Так, контроль за виконанням співробітниками оперативних підрозділів доручень слідчих покладається на начальника територіального органу внутрішніх справ, який у межах своєї компетенції зобов'язаний визначати конкретних осіб з-поміж співробітників оперативних підрозділів, на яких покладати обов'язки з виконання доручень слідчих (за винятком доручень, які надаються співробітникам оперативного підрозділу, включеним до складу СОГ), а також конкретних осіб з-поміж співробітників оперативних підрозділів, на яких покладати обов'язки щодо ведення обліку доручень слідчих для їх своєчасного виконання. Він також зобов'язаний щотижня під час оперативних нарад керівництва територіального органу внутрішніх справ інформувати про стан виконання доручень слідчих.

Начальник слідчого підрозділу особисто розглядає матеріали виконаного доручення слідчого, які надійшли від оперативного підрозділу. У разі його формального виконання повертає матеріали відповідно до вимог діловодства начальнику територіального органу внутрішніх справ для усунення недоліків та вжиття до винних заходів дисциплінарного впливу в установленому порядку [7].

Слідчий, який перебуває в складі СОГ, або керівник органу досудового розслідування для належного оперативного інформування чергової частини вищого ОВС про кримінальні правопорушення та інші надзвичайні події, що подаються до МВС, ГУМВС, УМВС, інформують з місця події чергову частину про попередню правову кваліфікацію правопорушення або події, зазначаючи статтю КК України, час та дату [7].

При внесенні відомостей до ЄРДР про попередження кримінального правопорушення працівником відповідного підрозділу правоохоронного органу слід враховувати, що попередженими вважаються кримінальні правопорушення, про підготовку яких було заздалегідь відомо із показань підозрюваних, затриманих, свідків, із заяв громадян, із повідомлень посадових осіб під-

приємств, установ та організацій, засобів масової інформації або особистого спостереження працівниками цих органів, коли в результаті проведення ними оперативних та інших заходів осіб було затримано при готуванні або замаху на вчинення цього правопорушення, або поставлено в умови, що виключали можливість доведення правопорушення до кінця [4].

Аналіз положень нормативно-правових документів, які стосуються організації діяльності слідчих та оперативних підрозділів, дає змогу зробити висновок про те, що відносини слідчого й оперативного працівника повинні будуватися на основі поєднання вимог закону, їх професійної компетентності в межах таких загальнометодичних підходів:

- розуміння пріоритету інтересів розслідування й вимог норм процесуального законодавства. У цій частині положення ст. 10 Закону України “Про ОРД” про можливість використання результатів оперативно-розшукової діяльності для отримання фактичних даних, які можуть бути доказами в кримінальному провадженні [6];
- в інтересах здійснення слідчих дій і доказування повинні сприйматися як вимога постійно враховувати можливість переходу оперативних даних у докази і сприяти такому переходу;
- органічне сполучення кримінальної процесуальної й оперативно-розшукової діяльності в межах боротьби зі злочинністю. Зокрема, для криміналістики недостатньо науково розробляти рекомендації з розслідування окремих категорій кримінальних проваджень, а потрібно розширити сферу її наукових пошуків за рахунок визначення цілей, формулювання умов і рекомендацій з боротьби зі злочинністю на основі органічного поєднання оперативно-розшукової й слідчої діяльності.

Ця єдність кінцевої мети досяжна лише в межах узгодженості зусиль і неухильного дотримання норм закону з пріоритетом кримінального процесуального законодавства. Будь-яка неузгодженість діяльності в цій частині може мати негативні наслідки.

Висновки. Підбиваючи підсумки, зазначимо, що вирішення сучасних завдань боротьби зі злочинністю потребує суттєвого вдосконалення форм організації діяльності слідчих та оперативних підрозділів. Розвиток взаємодії між слідчими та оперативними підрозділами в ході досудового розслідування повинен передбачати чіткий розподіл повноважень між усіма суб'єктами цієї дія-

льності, налагодження постійної взаємодії й міжвідомчого інформаційного обміну. Зокрема, правильна організація роботи СОГ може бути запорукою швидкого та якісного досудового розслідування кримінальних правопорушень.

Список використаної літератури

1. Васильєв А.Н. Осмотр места происшествия / А.Н. Васильев и др. – М., 1960. – 74 с.
2. Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень : Наказ МВС України від 23 серпня 2012 р. № 700.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України, Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України” : чинне законодавство з 19 листопада 2012 р. (офіц. текст). – К. : ПАЛИВОДА А.В., 2012. – 382 с.
4. Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань : Наказ Генеральної прокуратури України від 17 серпня 2012 р. № 69.
5. Порядок взаємодії між органами внутрішніх справ, закладами охорони здоров'я та органами прокуратури України при встановленні факту смерті людини : Наказ Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства охорони здоров'я України, Генеральної прокуратури України // Збірник нормативно-правових актів України, що регламентують окремі питання кримінального провадження / [упоряд. С.М. Алфьоров, С.М. Міщенко, В.І. Фаринник та ін.] ; за заг. ред. В.І. Сліпченка. – К. : АРТ-Дизайн, 2012. – С. 166–167.
6. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 30 червня 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 35. – Ст. 358.
7. Про організацію реагування на повідомлення про кримінальні правопорушення, інші правопорушення, надзвичайні ситуації та інші події, та забезпечення оперативного інформування в органах і підрозділах внутрішніх справ України : Наказ МВС України від 22.10.2012 р. № 940 // Збірник нормативно-правових актів України, що регламентують окремі питання кримінального провадження / [упоряд. С.М. Алфьоров, С.М. Міщенко, В.І. Фаринник та ін.] ; за заг. ред. В.І. Сліпченка. – К. : АРТ-Дизайн, 2012. – С. 31–32.

Стаття надійшла до редакції 02.02.2013.

Гумин А.М. Организация работы следственно-оперативной группы во время досудебного расследования уголовных правонарушений

В статье исследуется законодательная инициатива по выработке алгоритма взаимодействия следственных и оперативных подразделений в начале досудебного расследования, высказываются предложения по усовершенствованию норм, регулирующих отдельные организационные и процессуальные вопросы деятельности следственно-оперативной группы во время досудебного расследования уголовных правонарушений.

Ключевые слова: *следователь, оперативные подразделения, следственно-оперативная группа, уголовное преступление, взаимодействие, уголовное производство.*

Gumin A. Organization of the operational investigations group during the pre-trial investigation of criminal offences

The author examines legislative initiative to develop an algorithm interaction investigative and operational units at the beginning of the pre-trial investigation, makes suggestions for improving the rules governing certain organizational and procedural issues of the investigative team during pre-trial investigation of criminal offenses.

Key words: *investigating, operational units, investigative team, a criminal offense, interaction, and criminal proceedings.*